

Ljudlandskapet under ytan – vad är det som låter och vilka lyssnar?

Mathias H. Andersson
FOI - Totalförsvarets forskningsinstitut
Mathias.Andersson@foi.se

Avstånd till båt: 300 meter

Ljudlandskapet i vatten

- Ljudet färdas snabbt och långt under vattnet
- Stora variation av havsmiljön kring vår kust
- Djur använder ljud till navigation, kommunikation, hitta föda och upptäcka faror
- Mänskligt ljud kan påverka beteendet, öka stressnivån, skapa ohälsa och vara direkt dödligt.
- Ljudnivåerna går upp i våra hav!
- Buller är sådant ljud som är oönskat och kan **förorena** ett ljudlandskap

Mindre mänskligt buller är alltid bra!

Buller är klassat som en förorening av EU och FN

Ljudkällor under vattnet

Naturligt - regn, åska, vind

Biologisk - fiskar, valar, kräftdjur

Av människan genererat ljud - fartyg, sonarer, ekolod, byggnationer, explosioner, seismiska ekolod

Impulsivt ljud – kortvarigt och högre ljudstyrka

Kontinuerligt ljud – långvarigt och oftast lägre ljudstyrka

Ljud förekommer både som **tryck** och som **vibration**

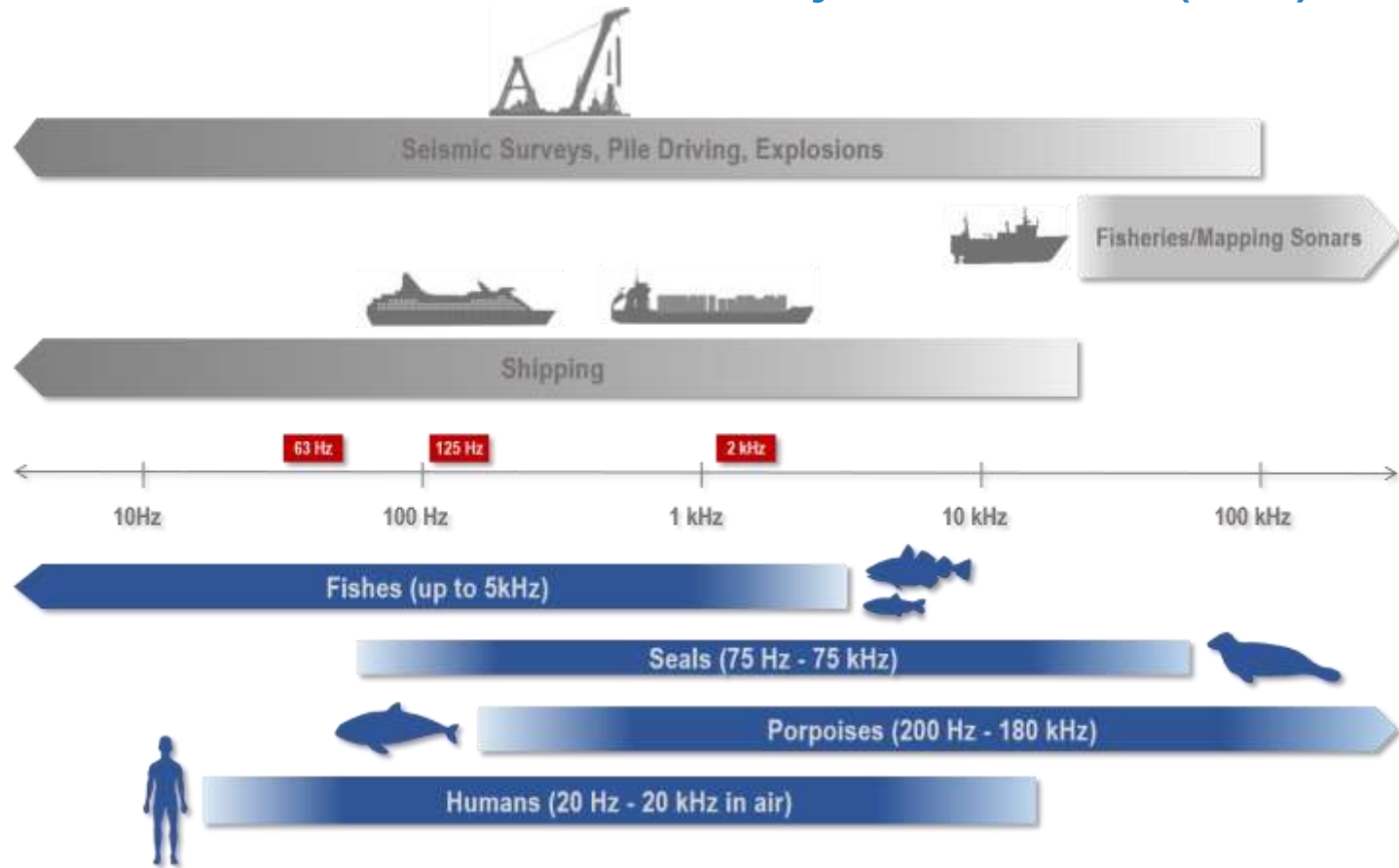
→ marina djur har olika organ att registrera dessa

Undervattensvärden är inte naturligt tyst!

Frekvensintervall – tonhöjd i Hertz (Hz)

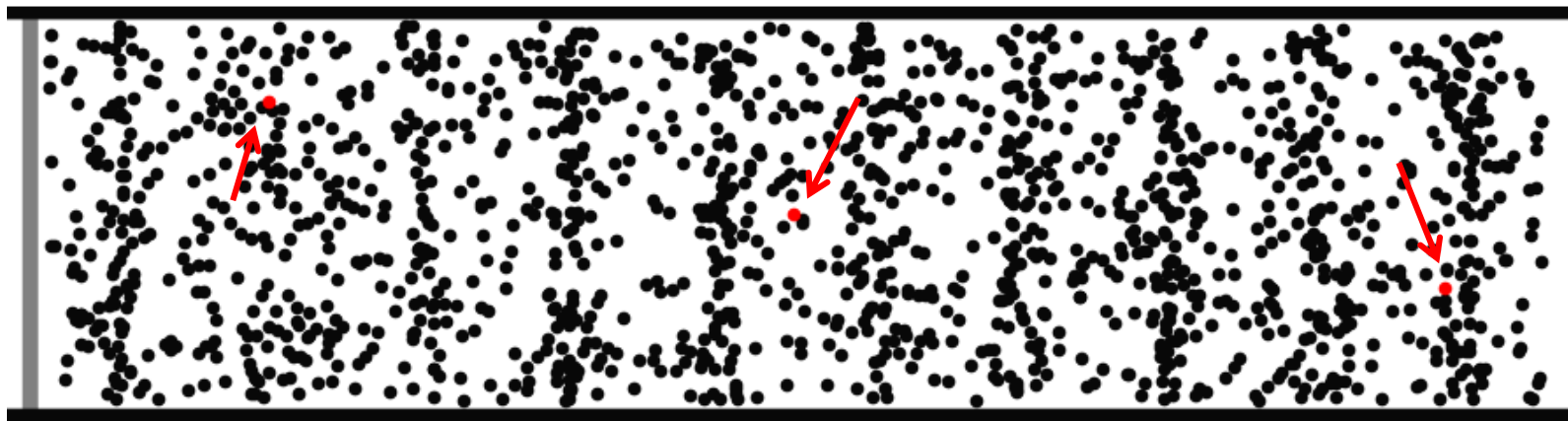

Ljudtryck/rörelse

Ljud färdas 5 gånger snabbare i vatten än luft - 1500 m/s

Ljud består av två komponenter:

- Ljudtryck → referensenhet dB rel 1 μPa
- Partikelrörelse (acceleration) → referensenhet dB rel 1 $\mu\text{m/s}^2$

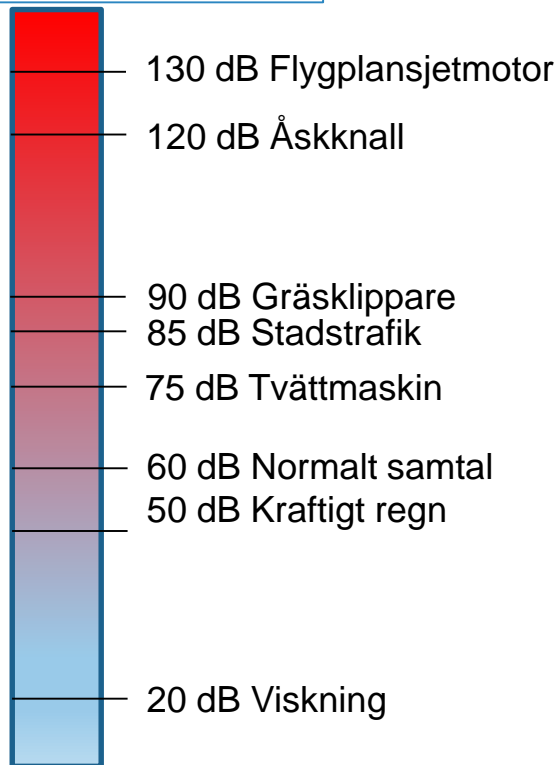

Ljudnivå – decibel (dB)

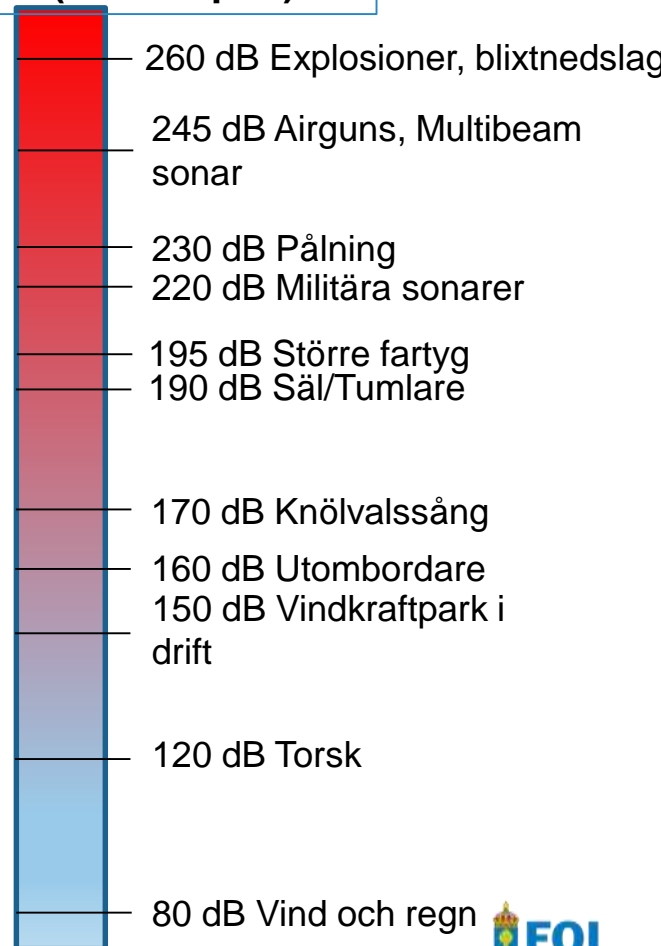
Luft och vatten har olika referensvärden

- Enhet för tryck är Pascal (Pa)
- Ljudnivåer i luft och vatten ska inte jämföras!

i luft (dB re 20 μ Pa)

I vatten (dB re 1 μ Pa)

Observera att värden till ovan inte är några exakta nivåer utan det finns en mycket stor variation för varje källa

Ljudutbredning i vatten

Bottentopografi

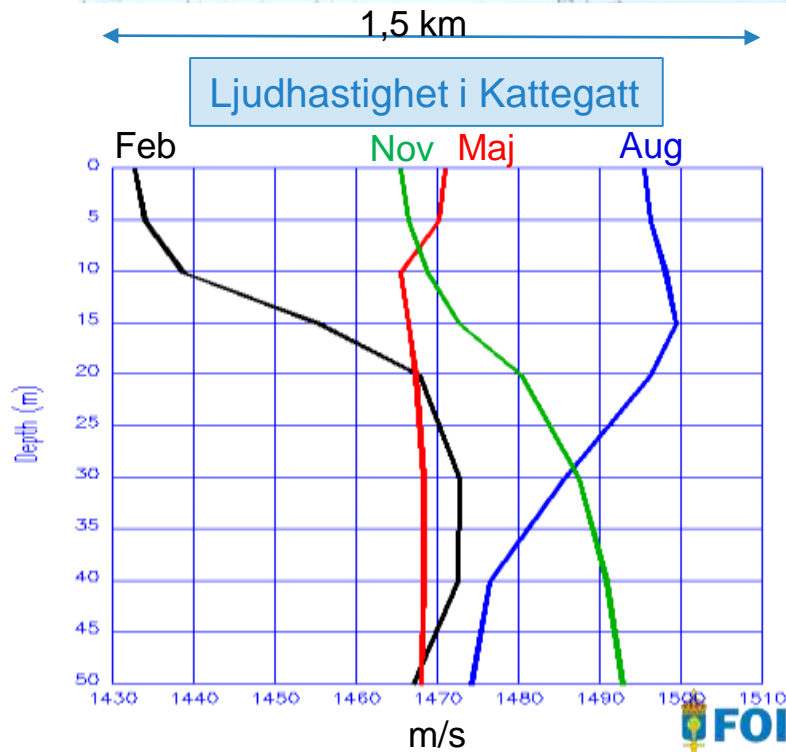
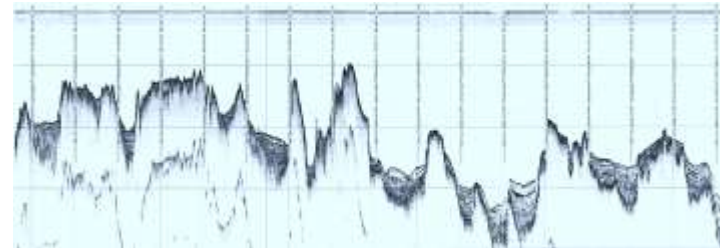
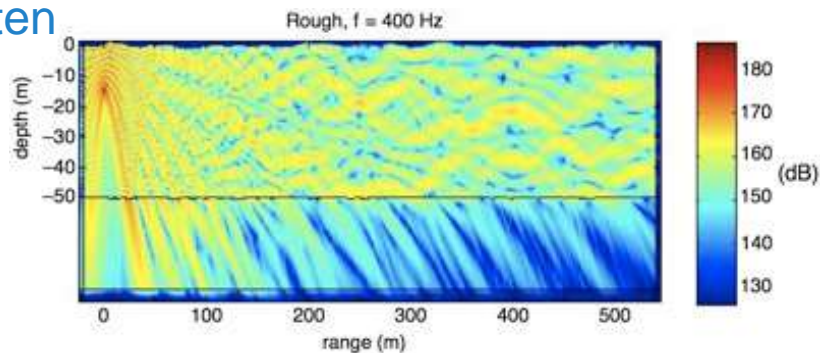
Bottenmaterial sand, lera, berg (inte bara ytskiktet)

Ljudkällans djup och riktning

Skiktning i vattnet, salthalt och temperatur

Frekvensberoende absorption

Skiljer sig mycket mellan grunda och djupa vatten

Havsmiljödirektivet

Enligt Kommissionens beslut 2017/848 lyder D11:

Tillförsel av energi, inbegripet undervattensbuller, ligger på nivåer som inte påverkar den marina miljön på ett negativt sätt:

D11C1 impulsivt ljud (nationellt/ICES register)

D11C2 kontinuerligt ljud (övervakning/modeller)

-fångar inte alltid fritidsbåtar – men skall det göra det?

Nationell miljöövervakning finansierad av HaV

Regional samordning:

Helcom – samordning Östersjön

Ospar – samordning Nordsjön

OSPAR
COMMISSION

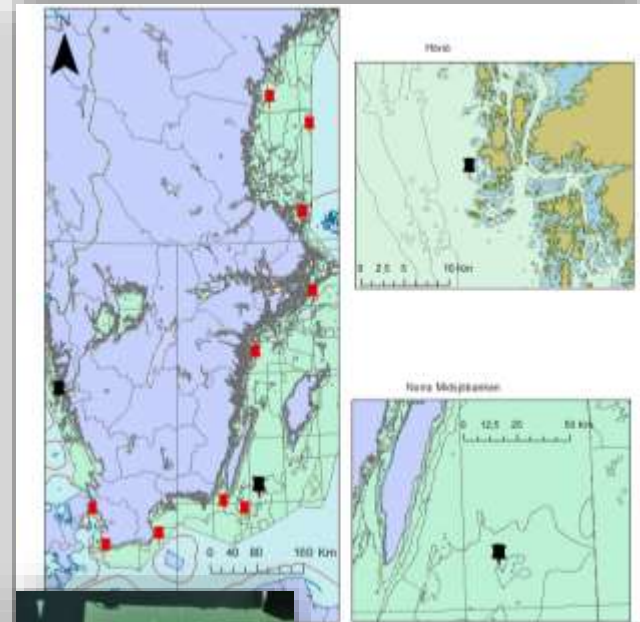
Havs
och Vatten
myndigheten

Nationella miljöövervakning

- Övervaka bullernivåer i havet över tiden
- FOI ansvarig för två autonoma hydrofonstationer, servas var 6e månad
  - Östersjön (Norra Midsjöbanken)
  - Västerhavet – Hönö (strax väster om Göteborg)
- Finansieras av HaV och utförs i samarbete med SMHI

**Men vilka är ljudkällorna som bidrar till de uppmätta ljudnivåerna?
- Viktigt för förvaltningen av havet!**

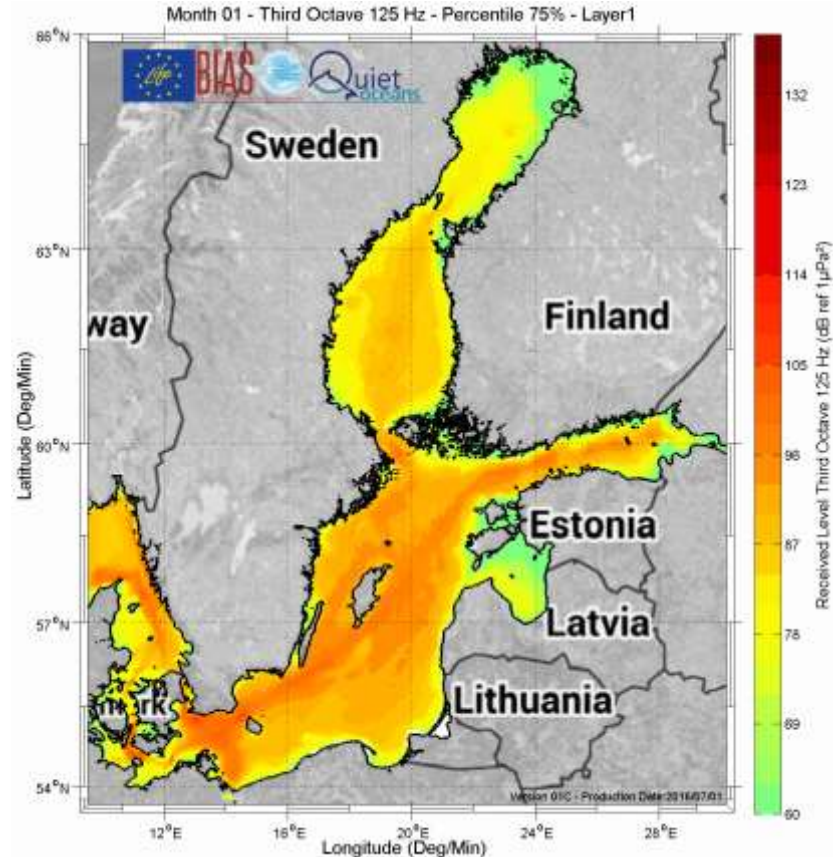
Havs
och Vatten
myndigheten

Ljudmiljön i Östersjön

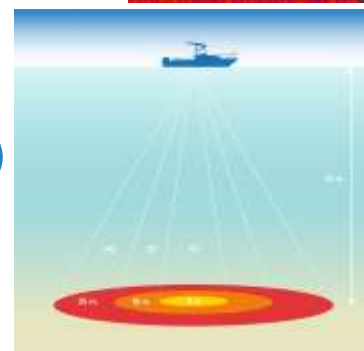
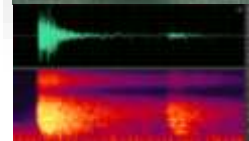
- EU LIFE projekt BIAS
- Standardiserade mätningar
37 positioner under 2104
- Storskalig modellering av
Östersjön
- Miljöparametrar, AIS, VMS
- Månadskartor för specifika
frekvenser och djupintervall

125 Hz, 75 % av tiden

Impulsiva ljudkällor

- Kunskapsläget är bäst för pålning, seismiska tryckluftskanonen och explosioner – mätningar/modeller
- Sonar/ekolod
  - Kommersiell kartläggning av havsbotten
  - Militära applikationer
  - Civila fritidsbåtar
  - Fiske
  - Pulstyper - smalbandiga pulser, frekvenssvep (chirp)
  - Frekvenser – ca 25 till 300 kHz
  - Vertikalt/horisontell sändning

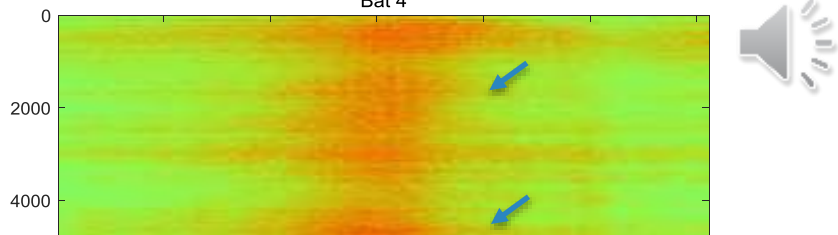
Kontinuerliga ljudkällor

- Kunskapsläget är bäst för kommersiella fartyg – som källa (mätningar/modeller) och var de befinner sig (AIS/VMS)
- Havsbaserad vindkraft (mätningar/modeller)
- Fritidsbåtar – få mätningar, inga modeller, låg kunskap om var de befinner sig (AIS klass B?)
- Fritidsbåtsbuller skiljer sig åt från ovan ljudkällor på flera sett!

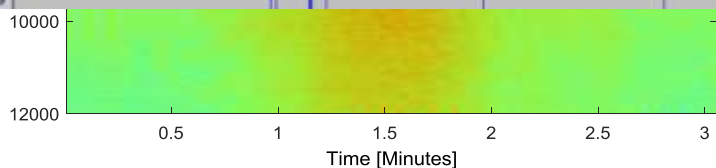
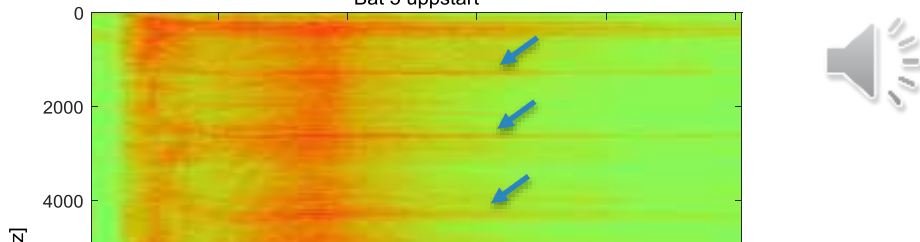

Fritidsbåtar motorbuller

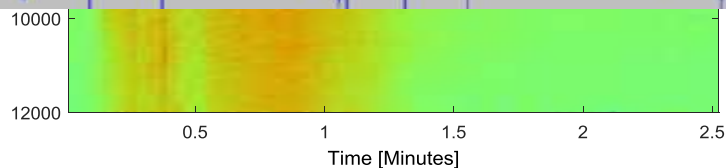
Båt 4

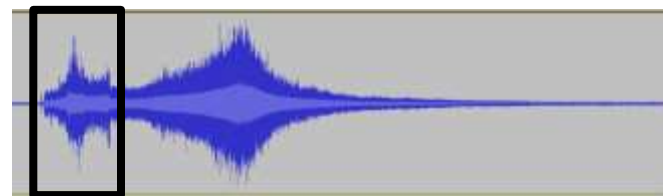
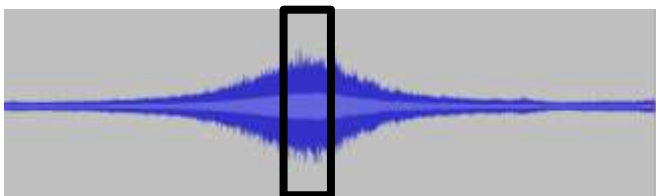
Båt 5 uppstart

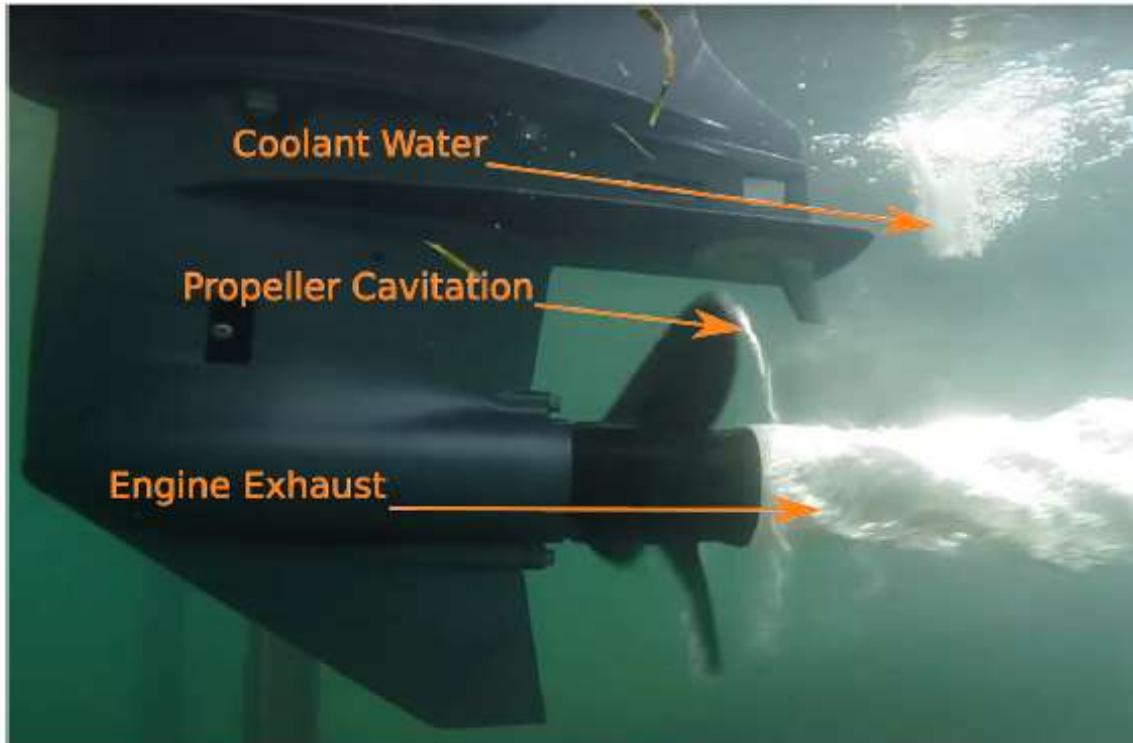
Time [Minutes]

Time [Minutes]

Fritidsbåtar motorbuller

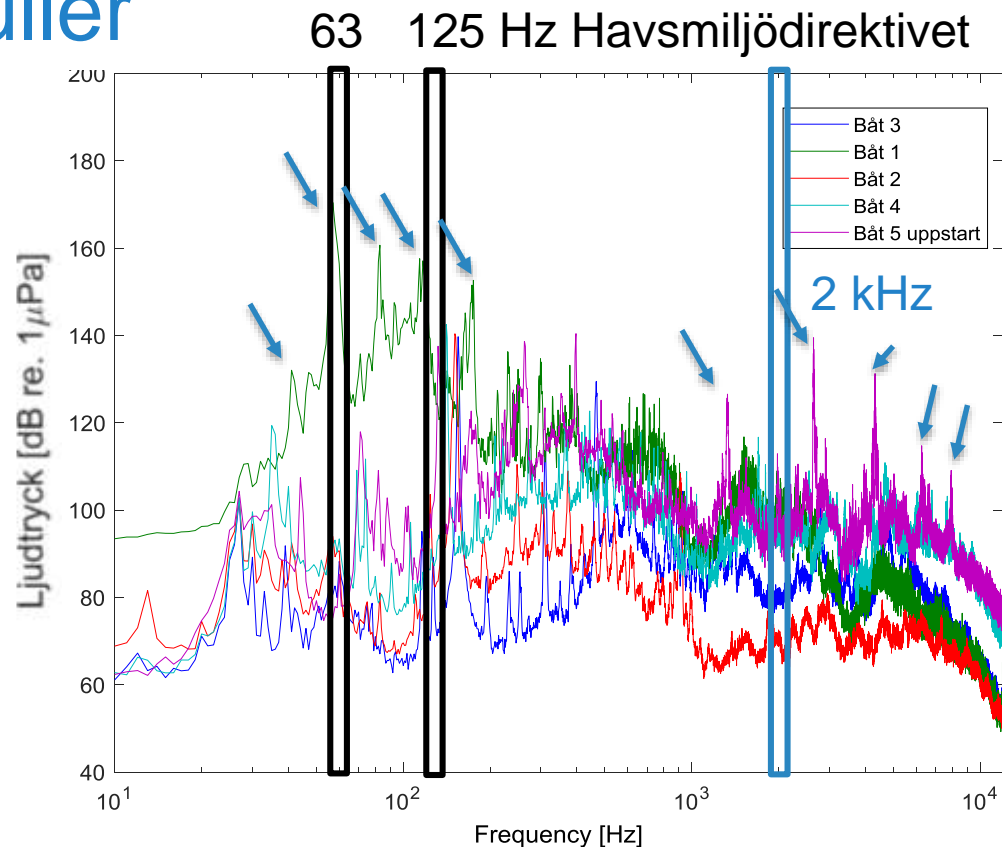

Pollera et al 2017 Modulation of high frequency noise by engine tones of small boats. J. Acoust. Soc. Am. 142 (1), July 2017

Fritidsbåtar motorbuller

- Stor variation mellan ljudkällor men oftast lägre nivå än större fartyg
- Toner kommer från propellerns rotation, motorns tänd frekvens, avgasutsläpp
- Energi både vid:
  - - lägre < 1 kHz
  - - högre 1 – 10 kHz
- Kustnära och grunda områden – komplex ljudutbredning
- Båtar rör sig snabbt och oberäkneligt
- Säsongsberoende

Modell för påverkan

Källan

Ljudnivå
Varaktighet
Frekvens

Miljön

Salthalt
Temperatur
Botten

Mottagaren

Anatomi
Kontext/personlighet
Tidigare erfarenhet

Effekter av buller

Död

Helt nära en stark ljudkälla

Fysiologisk skada

Övergående eller permanent hörselskada, hörselorganet blir överstimulerat, nervskador

Beteendemässig påverkan

Avbrott i födosök, kortvarig flykt, lämnar området, separation, *fysiologisk stressreaktion*

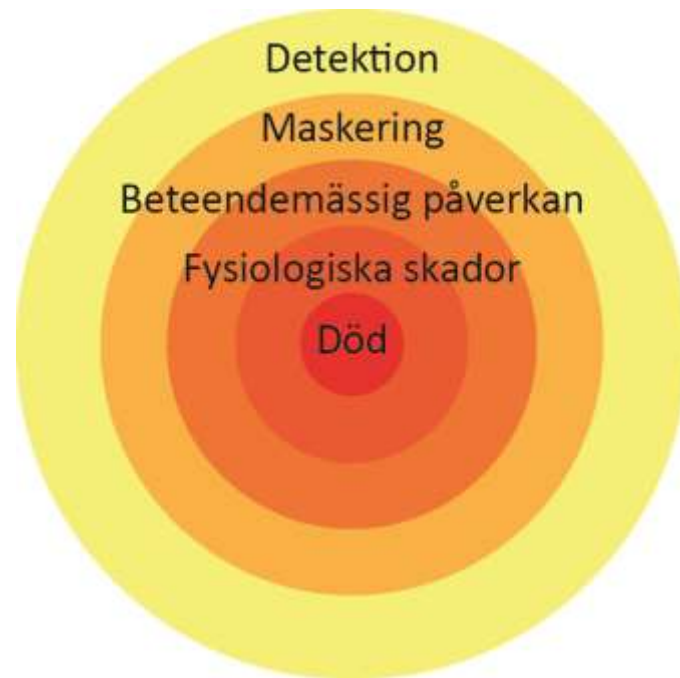
Maskering

Buller "dränker" naturliga ljud, minskar kommunikationsavstånd

Marina djur har en begränsad förmåga att ändra frekvens eller ljudnivå

Detektion

Hörbart – ej förenat med påverkan

*Känsligheten
variera mellan arter
och över året*

Effekter av buller

Död

Helt nära en stark ljudkälla

Fysiologisk skada

Övergående eller permanent hörselskada, hörselorganet blir överstimulerat, nervskador

Beteendemässig påverkan

Avbrott i födosök, kortvarig flykt, lämnar området, separation, *fysiologisk stressreaktion*

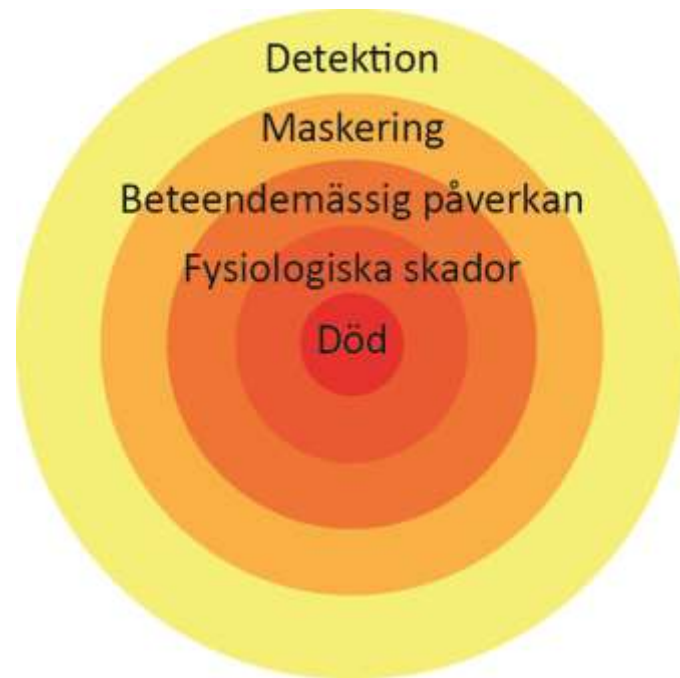
Maskering

Buller ”dränker” naturliga ljud, minskar kommunikationsavstånd

Marina djur har en begränsad förmåga att ändra frekvens eller ljudnivå

Detektion

Hörbart – ej förenat med påverkan

*Känsligheten
variera mellan arter
och över året*

Effekter av buller

Död

Helt nära en stark ljudkälla

Fysiologisk skada

Övergående eller permanent hörselskada, hörselorganet blir överstimulerat, nervskador

Beteendemässig påverkan

Avbrott i födosök, kortvarig flykt, lämnar området, separation, *fysiologisk stressreaktion*

Maskering

Buller ”dränker” naturliga ljud, minskar kommunikationsavstånd

Marina djur har en begränsad förmåga att ändra frekvens eller ljudnivå

Detektion

Hörbart – ej förenat med påverkan

Underlag för reglering av undervattensljud vid pålning

MATHIAS H ANDERSSON, SANDRA ANDERSSON, JIMMY AHLSEN, BRODD LEIF ANDERSSON, JONATAN HAMMAR, LEIF KG PERSSON, JÖRGEN PIHL, PETER SIGRAY, ANDREAS WIKSTRÖM

RAPPORT 6723 • AUGUSTI 2016

Vad behöver vi veta mera om

- Vad skiljer fritidsbåtar från kommersiella fartyg där det finns mest kunskap om buller idag: frekvensintervall – ljudnivå?
- Vad påverkar ljudnivån?
  - propellertyp, inställning, montering,
  - hastighet, körstil
  - inombordare, utombordare (2 eller 4 takt),vattenjet
  - bensinmotor vs elmotor.
- Vilka pulstyper används av ekoloden idag och i framtiden?
- Går det att anpassa sändningen för att minimera potentiell påverkan?
- Var finns båtarna? Hur kan vi uppskatta detta?
- Hur påverkar motorbuller och ekolod de marina djuren i våra vatten?

Vad kan man göra för att minska ljudet från fritidsbåtar?

Tack för er uppmärksamhet!

Hör gärna av er med frågor

Mathias Andersson, mathias.andersson@foi.se, www.foi.se